

Reinat Matalòt

La Batesta de Lepant

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

3 Place Joffre, 13130 Berre L'Étang

<http://www.lpl.univ-aix.fr/guests/ciel/>

LEPANT : toi lu Niçards conóisson de segur la carriera d'aqueu nom. Ma sàbon bessai pas totjorn embé precision cen que siguèt, au just, la batèsta de Lepant, aqueu 7 d'octòbre dau 1571, quora Niça, qu'èra alora sota lo govèrn d'Emanueu Filibèrt, Duc de Savòia, partecipèt a-n-aquela granda expedicion cristiana còntre lu Turcs.

Qu'anàvon faire lu Cristians a Lepant, a l'entrada dau Gòlfe de Corint? Perqué èra partida aquela armada à destrúger la flòta turca?

Lu Niçards, embé lu Venecians e lu Espanhòus, siguèron ben presents a-n- aqueu rescòntre ferotge, dau temps que lu Francés, elu, estaíon ben tranquillament en defoara...

Reinat MATALÒT respoande a toti li noastri interrogacions dins un estudi clar e documentat, en detalhant lu preparatius de la batalha e lo sieu debanar.

A V E R T I M E N T

Lo present libret es escrich dins una adaptacion niçarda de la grafia classica. Quaucu elements aquí sota presentats ajudèràn lo legèire:

a) o = [u]

b) ò = [ò]

c) oa = [wò] (sovent [wa] dins la lenga parlada)

d) -s- intervocalic, amudit en niçard, es:

- sigue escrich: -osa = [‘ua] (-oa per d’autres autors niçards)

- sigue notat -h-: dihíon per diíon, envahit per envait.

e) adaptacion de l’ortografia à la realitat de la prononciacion:

- -cc- es escrich -c-: acion per accion,

-ic-: direicion per direccion.

- -atge es simplificat en -age.

- dòu (= de + lo) es utilizat per dau.

f) lu accents sus lu e son generalament pas notats e l’escritura confonde doncas [é] barrat e [è] dubèrt.

Illustracion de la cubèrta d’après Breugel e F. Huys.

A la demanda de l’autour, minga revirada en francés serà autourisada.

Lo perilh

A la prima de 1571, esquasi tota la Mieterrana orientala era en passa de tombar en lo poder de l'emperi otoman. Grècia e l'Archipel èron ja sota la copa de la Poarta, Cipri (ò Quipri) venia de cabussar en seguida a la sanguenosa presa per li tropas de Selim II, filh e contunhaire de Soleiman lo Manhific. En demai, li flòtas aligadi dei Turcs e dei Barbarescs assajàvon de conquistar Creta. Abrivats per la sieu capitada, li escadras d'òu Creis s'encafornavon en Adriatica en devastant li isolas Ioniani e la costa dalmata fins ai poartes de Venècia.

Denant lo perilh que s'arrambava, l'Occident crestian si decidet, per un còu, de reagir embé lo vanc d'òu sieu cap, lo Papa Pio V que, gauch a la sieu testardisa, capitet lo 25 de mai de 1571 de vencir toi lu interés divergents, li rancuras e li maufidanças recipròqui per crear una santa Liga contra l'infidel en mesura de s'opausar ai estiganças d'òu grand Turc. L'acordament prevehia un'aligança ofensiva e defensiva contra lo Turc, la creacion d'una foarça permanenta de doi cents galeras, cent naus de traspoart e cinquanta mila fantassins e lo mand d'un' espedicion anuala au Levant.

Un projeite àmbiciós

La Liga enclausia Espanha, lo Sant-Emperi (de que Savòia e Nissa), la Republica de Gènova, l'Òrdre sobeiran de Malta, lo Papat, la "Serenissima" Republica de Venècia. En aquela acampada, un mancant "de marca": lo rei de França, Carle IX, totJorn secretament en combinason emé Selim II, despí lo tratat vergonhós passat entre son paigrand, lo rei "sobrecatolic" Francés Ier, e Soleiman, enemig jurat de la Crestiantat.

Lo projeite era àmbiciós, lo temps preissava per poder operar denant l'estieu. L'assemblança de la totalitat dei foarças, l'adesion de la Senhoria de Venècia, de Malta, e de cada Principat de la Peninsula italiana si faguet en l'estrambòrd general, ma si pòu afortir que Felip II d'Espanha ne siguet pas tament atofat, segon certani foants, cen que pòu explicar la sieu refuda de préner lo comandament de la flòta coalisada. Conven d'ajustar que aqueu comandament fuguet prepausat a Emanuau-Filibert ("Testa de Ferre") de Savòia, ma refudet eu tanben en laissant, totun, anar combatre lo mai que possible de galeras de Nissa (si porria dire que lo sieu nombre sigue estat de siei). Fin finala, lo comandament escaset a Don Juan d'Austria, enfant naturau de Carle-Quint e frairastre de Felip II d'Espanha.

Lu preparatiu

Estent l'envahiment de la flòta otomana en Adriàtica, l'Amiral venecian Sebastiano veniero faguet evacuar l'ísola de Corfó (ò Quércura) pusleu que de riscar un auvari, e lo 23 de julhet raliava li foarças aligadi a Messina emé li cinquanta quatre galeras de la sieu escadra en marrida condicion. Quauqui semanas pus tardi, li naus de Quirini aparelhàvon de la sieu basa de Canià en Creta. D'ahura en davant, la poarta de l'Adriàtica, complidament desgarnida, devenguet duberta ai sacages turcs.

A Barcelona e a Venècia, l'alestiment de la flòta anava a la galaupa, si metia en plaça l'intendéncia: budget, racions alimentari e l'escalonament dei mejans logistics lo lònc de l'itinerari que si devia encara precisar. La flòta castelhana(enclausant de Catalans, de segur) que s'era reconstituïda despí un desenau d'ans sota la responsabilitat de García de Toledo, s'equipava e enantissia lo sieu adobament: adestrament dei vogaires en la tòca d'una sincronisacion dei movements e d'un melhorament de la velocitat, manòbras de senhalisacion de jorn e de nuech, causida de rems de catorze metres e de seissanta quilòs. En lo 1550, lo niveu de la chorma d'una galera d'òrdre corrent era passat de cent setanta quatre per jónher doi cents òmes au moment de la batesta de Lepant; per eisemple, la "Real" de Don Juan comportava trenta cinc bancs de siei òmes, quatre cents vint vogaires, quatre cents arcabusers sards, l'equipage, sigue au totau un milier d'òmes sus una nau de quaranta vuech metres de lònc e un pauc mai de set metres de larc; la concentracion umana era identica sus li galeras capitanas e autri galeras portant un fanau (1). Es pas de creire !

Lu Venecians cercàvon d'en primier lo melhorament de l'artilharia. La noveutat era la remesa en servici de siei grandi galera mercandi que la sieu soliditat s'atrobet verificada per lu traspoarts pesós en auta mar e que fuguèron tresmudadi en fortaressas navali. S'agissia de galeassas (2) armadi de trenta canons afustats en cada direicion, despartits entre la proa, la popa e li bandas, aparadi per lo biais de bòrds auts que li assostàvon d'un arrambage: a la proa, doi colobrinas (3) de 40, doi colobrinas de 20, doi colobrinas de 14, portada eficaça d'aqueli peças d'artilharia: a l'entorn d'un quart de mila; sus li banda, doi canons de 30, portada cent cinquanta brassas (4), siei canons de 20 d'una portada de cent vint-a-cinc brassas; a la popa, doi colobrinas de 14, quatre peiriers (5) de 12, doi falconets (6) de 6, d'un pauc mai de cent brassas de portada. Per analogia emé l'armement dei galeassas espanhòli dôu 1588, si pòu pensar que l'artilharia laugiera enclausia en demai vuech sacres (7) de 12 e un vintenau de bombardelas (8).

Aqueli galeasses, aitant lòngui e mai largui que la "Real", aquel' arma secreta dei Venecians, de que l'acip a Lepant devia s'atrobar considerable, comportàvon per contra que vint-a-siei bancs de remadors, nombre foara de proporcion a rapoart au desplaçament (*) d'aqueli naus armadi, cen que li ostava la mobilitat bastanta per manobrar aisadament, tant e ben que cauguet destinar doi ò tres galeras capitanas e la

“Real” per li remorcar sus lo percors de Messina a Lepant.

(*) Pes dòu volum d’aiga desplaçat per la carena.

Un’ altra idèia veneciana es estada desvelada li a d’aquò quauqui anadas en una revista especialisada: au moment de l’envahiment de Cipri, lo Conseu dei Des avia autorisat en setembre de 1570 un certan Antonio Surian dich “Armeno”, sapient en balística, d’esprobar una dei sieus invencions, auguent per tòca d’acréisser de la mitan la portada dei canons per lo biais de l’augment de la carga esplosiva, adonc embé lo refortiment dei mascles (20). L’entamenada soleta d’aquelu assages es mencionada en lu registres dòu Conseu, la seguda apareisse pas ges en lu rapoarts venents per fins de ne gardar lo secret. De fach, es estat probat que Antonio Armeno era present a Lepant, dont avistava li resultas dòu sieu trabalh, bessai a bòrd d’una galeassa.

Maudespiech li dificultats materiali, li cauvas s’abrivon, li a urgéncia. A la fin de junh de 1571, Don Juan embarca a Barcelona a la testa de quaranta galeras; l’escadra espanhòla fa escala a Gènova a la fin de julhet, a Nàpol lo 9 d’avost, puei a Messina lo 9 de setembre. Cau apondre que lu sojorns de la foarça navala son estats longàs en aquelu poarts. La velha, l’Amiral genovés Gian-Andrea Doria era arribat a Messina emé lu sieus primiers luectenents, de que lo Nissart Marceu Gallean (9), seguits per li galeras nissardi, que la nau amirala auborava la bandiera de Savòia e la marca de l’Amiral Andrieu Provana de Leini (10).

Espantat per li insufisenças dei galeras veneciani que enclausíon gaire que quaranta combatents caduna, Veniero siguet obligat de consentir a un augment dòu nombre dei fantassins sus li sieus naus en despartissent lu mila siei cents catòrze Espanhòus e lu doi mila cent vuetanta nòu mercenaris italians au servici d’Espanha, per jónher lo nombre esperat de cent vint fantassins en cada galera. Aqueu mesclage era estat previst e impausat per Don Juan dins tota la sieu flòta en la tòca d’empachar li tentativas d’escapada ò de desercion d’una dei escadras.

L’òrdre de la batalha siguet establít embé una precision estonanta quora si saup que lo comandament desconoissia totalament la natura dei foarças turqui e l’endrech dont anava si debanar lo rescòntre. Lo plan prevehia quatre escadras: a seneca, li galeras d’Agostino Barbarigo, valent a dire cinquanta quatre galeras de que quaranta una de Venècia, vuech de Nàpol, doi de Gènova; au centre, sota lo comandament de Don Juan e afortida per de nombrosi galeras capitanas en l’estigança d’un’ acipada frontala violenta, un’ escadra de seissanta doi galeras de que des espanhòli, vint a siei veneciani, set pontificali; a destra, ai òrdres de Gian-Andrea Doria, cinquanta quatre galeras de que vint a cinc veneciani, siei napoletani, quatre siciliani; en darriera garda, un’ escadra de reserva de trenta galeras governada per Alvaro de Bazán. Per autre, li siei galeassas devíon estre plaçadi en posicion a un mila (*) en davant dau front dei tres escadras d’atac, a rason de doi galeassas per cada escadra, e desseparadi entre eli au manco per tres quart de mila, en la tòca d’esvartar d’eventuali descargas d’artilharia dei sieus vesinas.

(*) Pensam que s’agisse dòu mila nautic de 1852 m.

En rota vers Lepant

Don Juan, despacientat per lu trastejaments dei conselhiers de la Cort d’Espanha, decidet de preissar lo movement. Una mission de reconoissença de l’enicmic, afidada au comandador de Malta, Gil de Andrada, avia porgit que d’entressenhas fosqui sus la posicion dei Turcs; si sabia que avíon levat l’assedi de Cotor (11) sus la mar Adriàtica e s’encaminàvon devers Valona, en riba de mar albanesa.

Lo 16 de setembre, de Andrada escrivia au General (*) de la flòta, García de Toledo:

“Considerant que la dicha flòta, encara que sobrana en foarça a-n-aquela de la Liga segon li noastri entressenhas, s’atròba per contra inferiora en lo relarc de la qualitat dei naus e dei tropas, e metent la noastra fidança en lo noastre Senhor Dieu, avem pres lo prepaus d’anar a la sieu cerca. Ensin me ‘n vau aquesta nuech per Corfó, e se agrada a Dieu, anerai ailà dont sauprai se li si tròbon. Menerai doi cents vuech galeras, vint a siei mila fantassins, siei galeasses e vint a quatre naus.”

(*) Lo General dei galerae era l’aquivalent per la Marina de rems de l’Amiral per lu vaisseus.

Cauguet un desenau de jorns a la flòta per complir la travessada de Messina a Corfó (220 milas) segon un’ andura impausada per lo remorcage dei galeassas que devia gaire rescompassar tres nots (lo not es egal a un mila nautic per ora). Arribat a Corfó, Don Juan avia poscut constatar lu degalhs que l’enicmic avia comés quauques jorns avant: l’armada turca avia desbarcat sensa dificultat ma siguet rebufada emé de perdas grevi davant la ciutadela mai que ben defenduda; alora si era venjada en saquejant e abrandant la borgada e toi lu vilages denant de si tornar embarcar.

Aquel spectacle afortisset la determinacion de la Liga d’anar descantonar l’enicmic a Lepant dont la sieu preséncia era mai que segura, e la flòta crestiana s’encaminèt vers Celafònia (ò bessai: Quefalònia/Quefalènia).

La flòta otomana ancorava de fach a Lepant, a la sosta en lo Gòlfe de Corint, defenduda per lu foarts dòu Destrech d’Antirion e, si pòu dire, desanada, coma era après cinc mes de campanha sensa relambi. De marins, emai de vogaires, avíon augut permission d’anar a terra; per autre, de presoniers nombrós agantats durant la campanha, coma lu endecats, fuguèron menats en Morea. Per una majorança d’òmes, la campanha era acabada.

Lu preparatius otomans

De segur, l'Estat-Major otoman era assabentat dei grands alestiments de la Liga a Messina, cen que l'avia decidit d'abandonar l'assedi de Corfó e de si replegar devers lo miejorn per s'arrambar tornar-mai dei sieus basas logistici, e pensava sobretot que jamai l'enemic auria augut l'ardiment d'entrepréner un' espedicion alunhada a l'entamenada de la marrida sason. Quora la preséncia dei Crestians siguet anonciada, la novela congreet un revira-mainage de l'autre mond. Segon de testimoniages que s'acòrdon, si requeriguet en preissa lu sordats dei fortassas emai toi lu òmes valids de Morea per lu integrar dins la flòta, e un conseu de guerra chevanós si debanet lo 5 ò lo 6 d'outobre de 1571 entre lu caps màgers. Segon una version presentada per un cronicaire turc, la majorança dei "sanjacbei" (12) e mants conselhiers dei mai gaubiós, sotalinhant l'estat de deslablement dei naus e lu advantages de la posicion de Lepant, recomandèron lo manten dei foarças en aquela basa, ma lo "capudan" (13) Alí-Pashà refudet aquelu arguments per sostenir una estrategia purament ofensiva, en acòrdi embé lu òrdres categorics d'òu Sultan. La mena de pensar que atende descargar lo cap mestre de la sieu responsabilitat, en la causida facha, per n'en cargar la Cort, ten pas rason dei condicions de trasmission d'aquela epòca.

En realitat, l'òrdre que li fahia referéncia Alí-Pashà era datat d'òu 19 d'avost, valent a dire d'un mes denant la partença de la flòta crestiana; afortissia un mandament anterior ordenant a cada formacion navala e ai tropas de si mantenir a Cotor per fins de s'alestir a l'ivernada, tot en faguent testa a l'enemic se, per astre, si presentesse en lu alentorns.

Quora aquel òrdre pervenguet a destinacion, la flòta turca avia ja aparelhat de Cotor e complissia l'atac de Corfó. Alí-Pashà ne fuguet assabentat après la sieu arribada a Lepant e respondet sus lo còu per informar lo Sultan de l'estament, respoasta reçaupuda lo 9 d'outobre, sigue tres jorns après la batesta de Lepant. En quant ai òrdres venents, parlant encara de la causida de l'ivernada, arribèron jamai au destinatari tuat en lo debanament d'òu combat. Vist la longanha dei ligasons d'aqueu segle, li decisions dei governaments podíon pas estre apariadi a un estament sempre movent, e si pòu pensar que lo sobeiran auria jamai afortit l'òrdre d'ofensiva se siguesse estat clarament assabentat dei condicions deplorabli, a l'encòu, dei sieus tropas e de l'importància precisa dei galeras de la Crestiantat. Coma que vague, lo vejaire d'òu "capudan" avia la primautat en lo conseu de guerra e la flòta otomana aparelhet a l'auba d'òu 7 d'outobre per sortir dau gòlfe e anar a l'endavant de l'enemic.

Mesa en plaça

Ribejant l'archipel dei Curzolari (ò Aisquinadi) au far d'aqueu jorn istoric, l'avant-garda navala crestiana desboca en lo gòlfe de Patrai en fàcia dei isolas de Cefalònia e d'Itaqui (ò Teaqui). L'endrech es clafit d'escuelhs e lo darrier passage entre l'isoleta d'Oxia e la costa es tament estrech que doi galeras podíon just li navegar de front. Per autre, lu remadors derenats per tres semanas de vòga devíon complir un vast movement virant vers lo levant, maudespiech un vent contrari, per pilhar posicion en l'òrdre establít en lo plan de batalha.

Drech sus una barqueta, crucifís en man, Don Juan percorre l'avant-garda, dispausant d'espereu l'òrdre de batalha, en conortant de la votz lu confederats. De man en man que si desplega, l'armada navala de la Liga descuerbe, espantada, aquela de l'enemic foarta d'esquasi tres cents unitats.

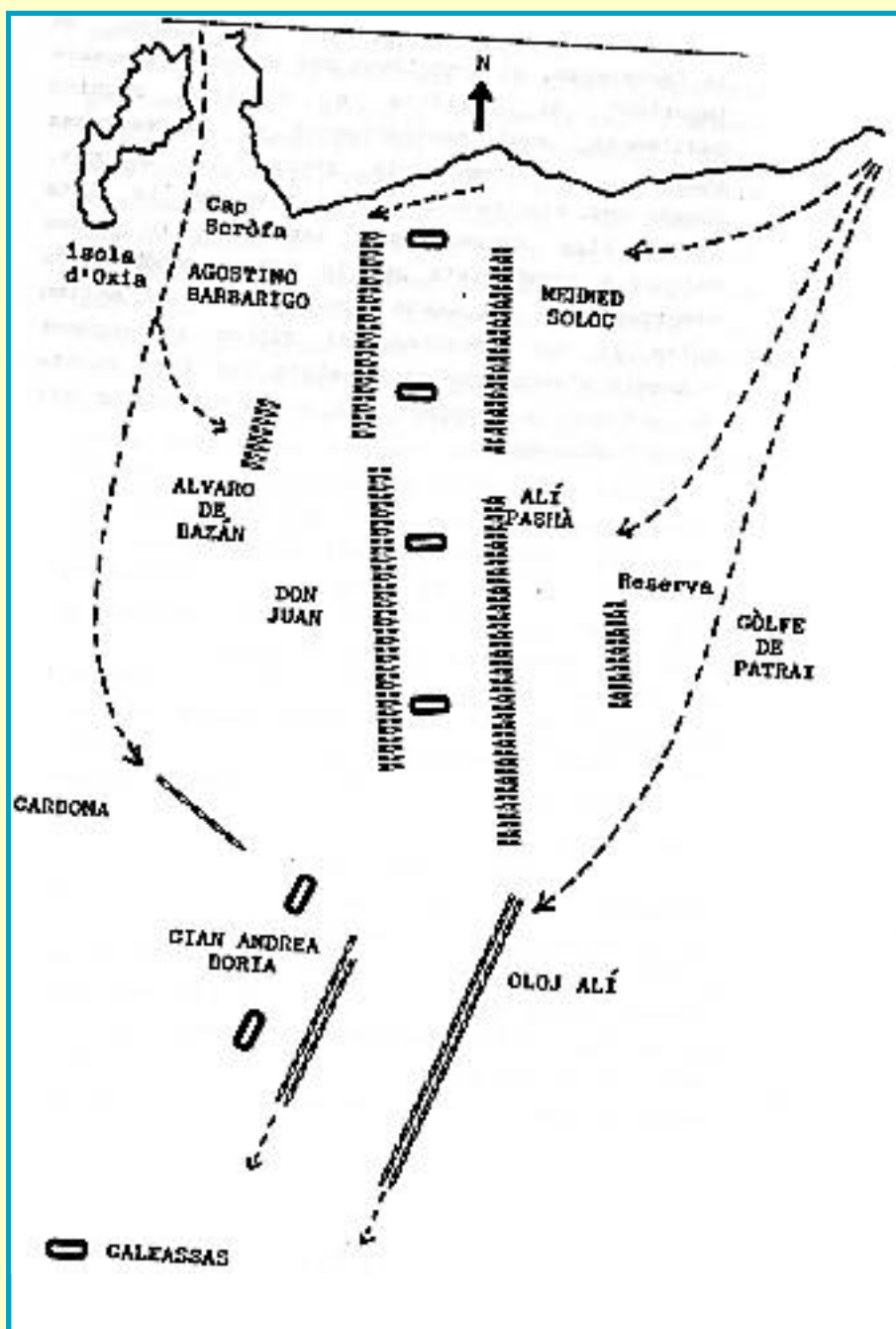
L'operacion de mesa en plassa duret tres oras; aqueu nas a nas fuguet coma una parada giganta en la quala auran participat toi lu ators d'òu pontin mieterrenenc d'òu segle XVI. Sota la bandiera couquistairis dei Turcs, de miliers de Janisseris, de combatents, arquiers e balestriers, lu feroges corsaris barbarescs, discipols e eritiers de Caír Al-Jin Barbarossa, e lo sieu cap, lo famós Oloj-Ali dich "Occhiali" ò "Aocchiali", un Calabrés destinat ai òrdres religiós, mescrent convertit a l'Islam e governador d'Argier, gents acostumadi ai abordages e ai còrs a còrs, e un mondàs de cinquanta mila vogaires encadenats, paisans grecs somés a l'impost de l' "avariz" (14), Italians e Espanhòus apresonats e venduts coma esclaus.

En l'autre camp, a l'entorn de la "Real" e d'òu vast estandard representant lo Crist sus la Cros, lu arcabusiers alemands e espanhòus arnescats e cascolats, lu princes e lu sordats, mercenaris ò voluntaris venguts d'Espanha e d'Itàlia tota, lu Venecians e lu Genovés acordats per un temps, Nissarts e Savoians, l'armada pontificala embarcada sus li naus toscani, l'Òrdre sobeiran de Malta, redotables rivaus dei corsaris musulmans, e finalament aquela fòga escura, desconoissuda, dei vogaires, miech esclaus, miech galeròtos, que esperàvon lo sieu perdon; ma sobretot, dominant l'espectacle foara de l'ordinari, representada en mai de quatre cents cinquanta eisemplaris, la galera, simbeu de la comunautat mieterrenenca despí de segles, embé li sieus estructuras esquasi imudabli, e que un istorian a qualificat de "personage istoric" lo mai marcant d'òu segle XVI, companha costumiera de cada operacion marítima: susvelhança, traspoart de personalitats, d'argent, de corrier, de seda e d'espècias, escòrta d'autri naus de carga, atacs costiers, guerra de corsa; la galera va capitar aqueste còu una sortida "teatrala" en l'un dei darriers afrontaments lo mai considerable, sensa dubi, de l'istòria de la "marina de boasc" anant a vela e a remas despí la batesta d'Ací (15).

Ahura es temps de veire la disposicion de la flòta turca. A l'ala destra, Mehmed Soloc (ò Suluc) sobrenomat "Mehmed-Siròc" per lu crestians, emé li sieus cinquanta

quatre galeras e doi galiòtes (16). Au centre, lo cap mestre Alí-Pashà embé vuetanta set galeras e vuech autres bateus. Lo flanc seneca comandat per Oloj-Alí que acampa cinquanta nòu galeras e trenta doi autri naus. En darrièr, vuech galeras e vint una galiòtas.

Posicion dei flòtas crestiana e turca Lo 7 / 10 / 1571 ai alentorns de miejour

Lu caps crestians e otomans aluchàvon de luenh lo dispositiu de l'aversier; lu primiers, rassegurats de veire que la flòta turca avia abandonat la sieu sosta de Lepant e s'era privada ensin de l'ajuda terestrala dei canons de la fortaressa, si trebolàvon per

contra d'òu nombre important de galiòtas e d'autres pichins bastiments, aquò contrariament ai entressenhas porgidi per d'emissaris grecs, lu segonds, constatant elu tanben que lo nivèu de la flòta de la Liga escompassava largament lu sieus carculs e tarabastats per la penosa manòbra d'òu remorcage dei galeassas crestiani que si metíon entre li doi escadras, si rihíon en veguent l'enemic s'aventurar en li aigas que èron solets de conóisser a respiech dei sieus secrets e dei sieus trabuquets.

La batesta

A l'entorn de miejorn lo senhau de la batesta siguet donat per un còu de canon escambiat entre li doi galeras reali mentre que un' imprevista paupada de vent obligava lu equipages turcs d'empenar (*) li velas e de venir lentament a la foarça dei rems; li sieus galeras d'òu centre e de l'ala destra avançàvon en una linha de front totplen sarrada, quora tot en un còu subissèron un espaventós barrage d'artilharia desganchat a l'encòu per li galeassas de Francesco Duodo, Ambrosio e Antonio Bragadin. Tres galeras turqui siguèron afondadi instantaneament e manti autri degalhadi grevament, e la portada acreissuda dei canons venecians provoquet la rompedura de la linha d'atac turca.

(*) plegat una vela latina.

Una part dei naus musulmani, contornejant lo repompeu, capitet d'estar foara de portada dei galeassas esquasi plantadi en aqueu luec.

L'afrontament vertadier que si debanet puei e s'esperlonguet durant tres oras es estat la matèria de nombrós racòntes fachs per lu caps de l'espèdicion e de testimònis visuaus, de publicacions multipli difusadi en Euròpa; a aflatat un fum de pinturas realisti ò alegoriqui.

Si poria pas descriure per lo menut aquela mesclada, mai terrenala que navala, aquela seguda de rutadas violenti de galera a galera, d'arrambages massís e de còrs a còrs a l'arma blanca embé picas, alabardas, pertusanas, viratons (saetas de balista, que lo sieu empenage li porgissia un moviment rotatiu), lanças, darts, e de nieus de saetas turqui, li mosquetadas e arcabusadas crestiani; ni l'espectaclós amolonament dei combatents. Si cuenta pas lu ates de bravaria individuala dei capitans que s'espàuson, descuberts, en primieri linhas, devenent lu bressalhs de tria de l'enemic; en quant al vogaires encadenats sus 11 galeras otomani, se s'atròba just que quinze mila d'elu fuguèron desliurats per la vitòria de la Liga, podem concludre que un nombre au manco egal siguet tuat ò anegat. Li galeasses, soleti, avíon ges subit de perdas.

La batesta s'es debanada en tres fronts desseparats. Au nòrt, la manòbra audaciosa de l'ala destra turca d'òu Bel d'Alessandria, Mehmed Soloc, que capitèt de faire bordejar li sieus galeras a travès li secas (teus ò ròcas a cima d'aiga) arenosi de la riba de mar per enceuclar la totalitat d'òu flanc senec de majorança veneciana. Agostino Barbarigo, ferit per una sageta que li crepa un uelh, complisse denant de morir l'espleit de faire virar en boan òrdre li sieus cinquanta quatre galeras vers lo nòrt e d'acantonar l'enemic en l'obligant de s'engravar. La maja part dei arquiers turcs assajèron, de bada, de s'escapar sus la riba, ma la galeassa d'Ambrosio Bragadin era pervenguda, emé grands esfoars, de faire viravòuta, e faguèt donar l'artilharia per lo còu de gràcia ai fugitius.

Au centre, l'eissida de la batesta dependet majament d'òu sòrt dei galeras de comandament acampadi a l'entorn de Don Juan: la "Real" entornada per lu capitani de Venècia (Veniero), d'òu Papat (Colonna), de Savòia (Provana), de Gènova (Spinola) es atacada sus lo còu per Alí-Pashà. L'acipada d'òu sieu esperon es tau que li proas dei doi realas s'encabèstron e una mesclada confusa s'ensiege, au moment que siei galeras e galiòtes turqui vènon en ajuda per arrambar la "Real". Don Juan, en perilh, serà socorrit finalament per l'arribada dei doi cents òmes e l'apiejada de l'artilharia de l'escadra de reserva d'Alvaro de Bazán, marquís de Santa-Cruz, sensa demembrar l'intervencion de la galera capitana de Savòia comandada per Andrieu Provana de Leini que abordèt la galera patrona turca; a n'aqueu moment, la nau nissarda si tròba abordada au sieu torn per un' altra galera enemiga, tant e ben que, durant un beu tròs de temps l'equipage deuguet combatre contra lo fuec de doi galeras otomani en perdent totplen d'òmes. Andrieu Provana es ferit a la testa per un' arcabusada que trauca lo sieu casco e l'estramassa sensa vida sus lo poant. Lo còu l'empacha de veire la fin de la batalha emé la destrucion de la galera turca que si profunda.

La galera otomana es envahida e Alí-Pashà a la testa copada au cors de l'abordage. Lo cap de l'armada, Pertev-Pashà, capita de s'escapar e tòca lo ribage. La rumor de la moart d'Alí-Pashà s'expandisse rapidament en li galeras vesini, ma l'efeit que ne resulta es mai la furor que lo descorajament vist que la superioritat d'òu nombre per lu Turcs si fa encara sentir e fin finala serà la flaquesa e lo tir imprecís de la sieu artilharia que faràn desbalançar per la liga.

Avant l'empenh "oficiau", Oloj-Ali s'era abrivat embé li sieus vuetanta n'òu galeras e li vuech galiòtas de l'ala seneca otomana en un corre forçat devers lo miejorn en profitant d'òu vast espaci desencombrat, entre lo centre e l'ala destra de l'escadra aligada, per assajar de contornar lo gròs de la flòta crestiana. Lo sieu aversier direite, Gian Andrea Doria, acostumat a n'aqueu tactica classica de la guerra de corre, a vist sus lo còu lo perilh e entamenat lo movement identic per impedir l'enceuclament, ma la sieu acion non concertada aurà per consequéncia de trebolat l'òrdre de batalha dei coalisats e d'estre mau acapida per lu autres comandants de la sieu escadra. Mai d'una galera veneciana p'òu pas ò v'òu pas seguir aquela manòbra que pareisse s'emparentar a una fugida, d'aitant mai que Doria s'empenha pas pròpi en lo combat, semblant pusleu lo defugir en bordejant a l'entorn de la galeassa.

Pauc a pauc un espan di desmesurat si congrea entre lo centre e l'ala destra crestiana. Es en aqueu moment, a l'entorn d'un' ora de l'après miejorn, que Oloj- Alí, tot en un còu, fa viravòuta en direicion d'òu nòrt e ataca embé toti li sieus foarças lo tot dei galeras isoladi, ajudat per li capacitats ben superiori, de vegadas de set contra un.

Au mitan d'aquelu que subisson l'assaut, li a la galera de Malta dont si debanet un vertadier chapladís e que la sieu bandera de Sant-Joan serà menada a Istambol coma trofeu de vitòria; ma l'ofensiva d'Oloj-Alí arribava tròu tardi. Leu, li galeras de comandament de la Liga, desbarassadi d'òu centre de la flòta turca, vènon l'arrestar per complir la vitòria en una darriera mesclada encara mai murtriera de que lo governador d'Argier arriba de s'alargar emé un quizenau de galeras. La desfacha otomana es totala, puei vendrà l'ora d'òu sacage fins au calabrun.

L'ambient fantastic d'aqueli darrieri oras es estat descrich per un dei testimònis: "D'en pertot s'audia cridar: LA VITÒRIA ES NOASTRA!".

Li bramadas dei ferits si mèsclon ai crits de gaudi mandats per mai de cinc mila esclaus desliurats dei chormas turqui, lo tot acompanyat per lo son dei trombetas, dei tambaus, dei cliquetas, en un bosin d'espavent, e mai encara lo bacan dei arcabusas que ressonnisse, e lo tròn de l'artilharia. Li cridadissas d'aqueu mondàs son tament intensi que lo tarabast deven afrós e que cadun es envahit per un sentiment prodigiós d'escombulh.

D'espessi nieus de sagetas e una granda jassa de fuec vòlon au mitan de l'aire, fórmon embé lo fum espés un ekran que escurcisse tot.

A l'entorn, de naus en de posicions variadi e estranhi segon lo debanament de la batesta, espantegadi sus vuech mila d'estenduda.

La mar es complidament cuberta non solament d'aubres, d'antenas, de rems e de varages rots, ma sobretot d'una quantitat incresibla de cadavres que la coloríeson en roge, lo roge dau sanc dei moarts.

Après la batesta

En lu pais crestians, l'anientament de la flòta d'òu Grand Turc fuguet considerat coma un miracle d'òu Ceu; pusleu que un triònfe naval de la "Serenissima" ò de Castelha e dei aligats, si veguet de fach la capitada de la Santa Liga e de per aquò aquela d'òu Crist contra l'Infidel.

Lo mite d'òu Turc invencible s'esvanissia coma se, en realitat, fuguèsson acabats lu atacs dei pirat, li menaçs d'envahiment, li ràzias, li presas de poblacions pasibli, flagels que pesàvon despuei de segles sus lu estajants dei país ribairencs de la Mieterrana. Es vertat que l'importància d'aquel eveniment escompassava bravament aquela de la guerra de corre, emai aquela dei afrontaments sanguenós que avíon precedit aqueu moment foart de l'istòria de la mar: Prevesa (1538), Trípoli (1551), Jerbà (1560) e d'autres encara. Lepant metet en preséncia mai de quatre cents cinquanta galeras, mai d'un centenau de galiatas, fustas (17), e bregantins (13), mentre que dins cada camp si nombrava mai de vuetanta mila ames: equipages, chormas, combatents.

Li perdas umani e materiali èron pas mens pertocanti: vuech mila moarts au manco d'òu caire dei Crestians, trenta mila a cò dei Turcs de que la majorança dei siei mila janisseris, e de miliers d'arquiers que lo remplaçament devia durar una generacion, tres mila presoniers (vuech mila segon li foants). Lu aligats s'èron empatronats de cent des e set bastiments, de doi cents cinquanta siei peças d'artilharia laugier, de des e set peiriers, mentre que seissanta doi galeras turqui siguèron afondadi e cinquanta autri, foarça degalhadi, fuguèron menadi a Corfó per li estre cremadi.

A Venècia, a Roma, en Itàlia tota, en Savòia, en Castelha, lu eròis d'aquela memorabla Jornada fuguèron reçauputs segon li costumás de la mòda antica. Si parlava que de la "crosada" venenta, de l'esper d'una revòrta de Grècia contra l'oprimeire, de la reconquista de Cipri, emai de Constantinòpla e de la desliurança dei Luacs Sants de Palestina.

Lo sòmi durerà gaire, la marrida sason que s'arramba empacha la Liga d'espleitar la sieu prodesa. Tre lo partiment dei presas li garrolhas tórnon aparéisser entre Espanhòus, Venecians e Genovés; la Liga sobreviurà pauc a la moart de Pio V sobrevenguda lo 1er de mai de 1572.

Felip II, pensamentós dei problemas d'òu sieu reiaume en Africa d'òu nòrt e en lu País-Bas, mai atrach per la Mar Granda e l'Amèrica d'òu miejorn, era pauc dispausat de renovar l'aventura de la Liga. Dau resta, l'emperi otoman que mancava pròpi pas de riquessas va espelir tornar-mai per lo biais de l'organizacion de Mehmed Soloc, personage vigorós que capitet de tornar metre en servici en quauques mes una novela flòta de doi cents galeras en tenent rason de la dura leisson de Lepant, en li ajustant de

galeassas e en adestrant lu fantassins au manejament dei arcabusas. Aquela nòva marina sota lo comandament d'Oloj-Alí lo Calabrés serà en mesura, d'esperela, de descorajar un' eventuala tentativa de contunhar la lucha contra Selim II. Demembrem pas de mencionar l'acip catastropic sus lo comportament d'òu Sultan a l'anóncia de la mauparada: anientat, estaguet tres jorns sensa si noirir, la cara cuberta de posca.

En mena de clavadura

Que siguet, au just, aquela epopèia? Un urós incident deugut en partida a la suspresa a un' escasença mancada per la Crestiantat?

De discutidas sensa eissida an sempre opausat lu istorians en favor respectivament dei tesis veneciana a castelhana. Quora siguet celebrat lo quart centenari de la batesta, dei abòrds de la question veguèron lo jorn, mens passionats, mai apiejats sus la teinica, coma l'estudi de l'estrategia navala dei guerrejaires.

L'analisi menussada dei arquivas de Venècia, d'Espanha e de Turquia a permés de remembrar quauqui evidéncias: d'en primier, l'incapacitat per una poténcia maritima de s'assegurar lo mestrige de la mar per lo biais de la soleta destrucion de la flòta de l'enemic sensa desbarcar sus lo sieu territòri; segondament, lo repompeu en lo qual devia faire testa lo sobrencant dei perfeicionaments teinics, melhorament de la mobilitat e de la rapiditat dei galeras e l'acrissement a l'encòu de la poténcia de fuec que necessitava un alongament e un alargament dei carenas, l'aument dei chormas, una capacitat superiora d'òu trabalh dei vogaires, basta, un' espirala que menava d'apondre un material de mai en mai pesòs a un mòde de butada (19) antic, limitat per la foarça musculària de l'òme.

Cau sotalinhar que, per li rasons politiqui desvolopadi a l'entamenada d'aqueu racònte, Nissa seria la soleta ciutat de l'Eisagòne a aver, segon la noastra conoissença, una carriera portant lo nom de Lepant.

Una fortuna umana e materiala es estada abissada en aquel endrech, e que fortuna a caugut bregalhar per anientar aquela d'aqu. Es estat un grand moment de l'istòria, ma degunament un escalon sus la dralha de la saviessa...

Foarça en preséncia a la Batesta de Lepant (*)

CRESTIANTAT

Galeras: 210 a 250 e 6 galeassas

Òmes: a l'entorn de 80.000.

TURCS

Galeras: 208 + 63 autri naus.

Òmes: a l'entorn de 80.000.

Perdas (*)

CRESTIANTAT

A l'entorn de 8.000 + 15.000 esclaus tuats.

21.000 ferits.

TURCS

30.000 tuats + 3.500 a 8.000 presoniers.

229 galeras.

Per autre, 5.000 a 15.000 esclaus siguèron desliurats.

(*) Estadisticas de considorar emé reservas.

Nòtas

1) Si podia dostriar tres sòrtes de galeras au nivèu de la ierarquia d'òu comandament:

a) la galera “reala”, dont s'embarcava lo General dei galeras, que podia comportar de 28 a 32 bancs de vòga de cada bòrd. Per autre, avia tres fanaus de popa plaçats sus una linha identica.

b) la galera “capitana”, segonda en la ierarquia (levat en la Marina de França dont n'i era pas), era comandada per un capitani-general. Per contra, en lu Estats non coronats, li era pas de “reala”, adonc la “capitana” devenia la galera maja.

c) la galera “patrona” arribava en tersa posicion (ma segonda en França); era comandada per un luectenant-generau.

2) A l'origina, gròssa galera de carga veneciana de la fin d'òu segle XIV, trasmudada en nau de guerra. Era cuberta e lu remadors vògavon a la sosta.

3) Boca de fuec, fina e longa.

4) Brassa: mesura marina que val a l'entorn de 1,80m; podia variar segon li epòcas e lu país.

5) Peirier: pichina boca de fuec.

6) Falconet: peça d'artilharia dau segle XVI au s. XVIII.

7) Sacre: peça d'artilharia de 4 parts I d'òu falconet. Sinonime: aspic.

8) Bombarela: pichina bombarda; era l'antenat d'òu mortaiet ò mortier.

9) Gallean: una dei mai vielhi familhas d'òu Comtat de Nissa que donet un fum de personages famós, demest lu quals figuràvon Marc-Antòni, vice-amirau e luectenant de Provana, e Marceu, cosin alunhat d'òu primier, e amirau d'Espanha, tot ai doi presents a Lepant.

10) Provana de Leini (ò Lini): representant d'un' altra familha dei segles XVI e XVII.

11) Cotor (Cattaro): poart sus l'Adriàtica au font dei bocas d'aqueu nom.

12) Cap d'un' anciana sotadivision d'òu territòri turc (sanjac).

13) S'agisse bessai dòu cap mestre de la flòta turca.

14) Avariz-i Divanye: servici obligatòri en li chormas quora s'agissia d'una sortida extraordinària; metòde praticat tanben per la "Serenissima".

15) Aci ò Acci: Actium.

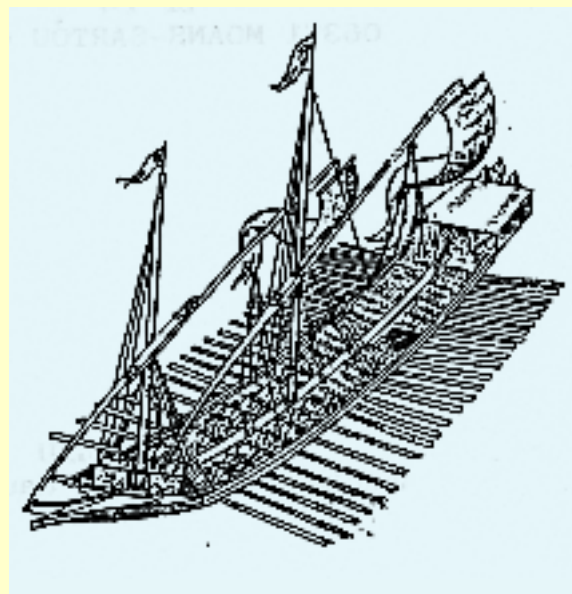
16) Pichina nau de la familha dei galeras, generalament non cuberta, emé 1 a 3 rems per banc.

17) Ai segles XV e XVI, bastiments de la familha dei galeras entre la galiòta e lo bregantin.

18) Pichina nau de la familha dei galeras emé 10 a 16 bancs, anant a velas e a rems, munida de doi autres.

19) Butada: propulsion.

20) Autre nom de la culassa.

© Edicions Auba Novèla 1997.
10, Travèrsa dei Ortalhiers, 06200 Niça.
PRÈTZ: 30 Francs TTC

N°ISBN 2-906313-15-7

Teste integral

Còpi interdicha

Reserva per aquéli qu'an la licencia d'utilisacion

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

Sèti social:

3, plaça Joffre - 13130 Berra.

Toti drech reserva - Tous droits réservés - All right reserved.

© **Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc - 1996**

© Adobamen dau teste, de la mesa en paja e de la maqueta per Bernat Giély,
en sa qualita de membre dau Consèu d'Amenistracion dau CIEL d'Oc.